

Apie smuiką ir violončelę

Tarp visų skambančių daiktų pasaulyje yra ir tokių, kuriuos žmogus sąmoningai sukūrė garsams išgauti. Muzikos instrumentai tik dalis visų priemonių garsui išgauti, be to, juos išskiria ypatingas naudojimo

tikslas – kurti ir atlikti muziką. Bet dažniausiai muzikos instrumentai gaminami turint konkretų tikslą. Kiekvienas muzikos instrumentas suvienija dvi esmines savybes. Viena vertus, tai įrankis, daiktas. Jį pagamino meistras, naudodamas jam žinomus darbo įrankius ir turimas žaliavas. Antra, meistras mąstė ir apie tai, kas ir kokių tikslu šį instrumentą naudos, kaip jis skambės, kokie garsai ir kokių būdu bus išgaunami, kokia muzika bus atliekama, su kokiais kitais instrumentais bus grojama kartu.

Kiekvienas muzikos instrumentas turi savo atsiradimo ir raidos istoriją, išplitimo vietas. Dauguma instrumentų yra labai panašūs, jei ne visame pasaulyje, tai bent jau daugelyje šalių. Smuikas – vienas žymiausių instrumentų, kuriame instrumentų gamybos menas vienijasi su sandaros paprastumu, o tembro grožis – su įvairiomis skambėjimo ypatybėmis.

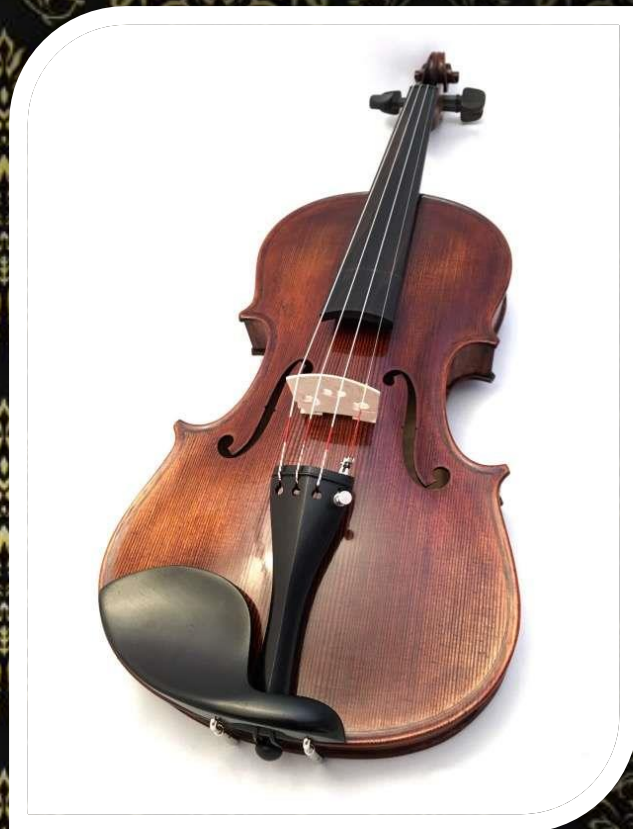
Jis mažiausias strykinių styginių instrumentų šeimos, kuri apima altą, violončelę ir kontrabosą, narys. Strykiniai instrumentai buvo žinomi labai senai, bet vis dėlto jie gerokai jaunesni už gnaibomuosius, kuriais grojo dar šumerai. Nei stryko atsiradimo laikas, nei vieta nėra tiksliai žinoma, tyrinėtojams čia lieka tik spėlioti, remiantis netiesioginiais duomenimis. Galima manyti, kad strykinių instrumentų tėvynė – Indija. O gimimo laikas – pirmieji mūsų eros amžiai. Senovės Graikijoje stryko dar nepažinta, o juk ši šalis garsėjo muzikine kultūra.

Iš Indijos strykiniai instrumentai atklydė pas persus, arabus, Šiaurės Afrikos tautas, o iš ten aštuntajame amžiuje atkeliavo į Europą.

Muzikinėje literatūroje dėl smuiko kilmės yra daug nuomonių, tačiau viena aišku, kad šis instrumentas atsirado neiškarto ir yra daugelio amžių kūrybinių ieškojimų išdava. Tikrasis smuiko šeimos instrumentų protėvis – viola. Tačiau, susipažinus su slavų kraštų muzikos instrumentais, galima pastebėti, kad smuikas turi daug bendrą su seniausiais styginiais strykiniais jų instrumentais, pavyzdžiui, IX – XVI a., egzistavusia fidelija (penkių kvartomis ir kvintomis derinamų stygų, panašiu kaip violos ar gitaros korpusu). Fidelija buvo violos tipo instrumentų atsiradimo šaltinis; viduramžiais ji buvo plačiai paplitusi Vakarų Europos kraštuose. Tobulinant styginius instrumentus, buvo sukurtas klasikinis smuiko tipas. Antrasis smuiko protėvis paplitęs Europoje XI a., vadintas rebeku. Šis ilgas ir siauras arabiškos kilmės instrumentas išliko nepakitęs šešetaj amžiu.

XVI a. pabaigoje galutinai susiformavo dvi pagrindinės styginių instrumentų grupės: violos ir smuikai, kurios tarpusavyje skiriasi savo konstrukcija, grojimo padėtimi ir, aišku, skambesiu.

Tobulumo smuikas pasiekė apie 1700 m. didžiųjų Italų smuikų meistrų Amačių, Gvarnerių ir Stradivarijų šeimų dirbtuvėse. Nuo tol niekam nepavyko patobulinti šių meistrų darbu, nors ir kaip nuodugniai buvo tyrinėjamas medis, klijai ir lakaš, kuriuos jie naudojo. Pradžioje, tik atsiradus smuikui, visos keturios stygos buvo daromos iš gyvulių žarnų, bet vėliau dviem apatinėms stygomis imta naudoti metalą, siekiant išgauti skaidresnį ir stipresnį garsą.

Gaminimo ypatybės

Smuiko forma mažai kuo pasikeitė per pastaruosius 400 metų.

Pirmosios rašytinės žinios apie jį Lietuvoje siekia XIV amžių. Patys seniausi ir primityviausi piemėnų smuikai, pagaminti iš lentelės. Balanos ir lentelės smuikus dirbdavosi vaikai ir paaugliai. Šie smuikai galėjo turėti papildomą stiprintuvą – skardinę nuo konservų arba kartono megafoną. Stygas dirbdavo iš ašutų, siūlų arba vielos. Stygos dažniausios keturios, bet jų galėjo būti, kaip aprašo, nuo dviejų iki šešių. Pietų Žemaitijoje smuikus iš lentelės kartais skambindavo pirštu.

Skobtinio smuiko viršelį dirbdavo iš pušies arba eglės, apačią ir šonus iš klevo, kartais iš eglės. Toks smuikas galėjo turėti ir daugiau smuiko pirmtakams būdingų bruožų: aštuoniukės be išsikišusių kampelių pavidalo liemenį, kaklelį, užsibaigiantį kiauraviduriu rėmeliu, garso išpjovos apatinėje liemens dalyje, vinelėmis prikaltą viršelį ir postygį.

Smuikui su atskirais šonais meistrai ieškodavo itin gerai išdžiūvusios klevo arba eglės, pušies, rečiau juodalksnio, beržo medienos. Neretai ją imdavo iš senų trobesių. Vaikai savo smuikų viršelį dirbdavo ir iš faneros, o šonus iš popieriaus. Dalims, kurioms reikėjo kietmedžio naudodavo ir juodmedį. Taip vadindavo ilgai žemėje išbuvusią ažuolo medieną. Smuikų pavidalas dažniausiai artimas klasikiniam. Kartais meistrai dirbdavo ir altus.

Žemaitijos kaimuose ir miesteliuose itin buvo paplitę užsienio dirbtuvėse pagaminti smuikai. Jie paplisdavo ir per dvarus. Be smuiko, Žemaitijoje buvo paplitę šie pavadinimai: smuika (arba smuikos), smuikė, griežynė (Plungės r.), skripka, skripyčia (arba skripkos, skripyčios), muzika, muzikelė, muzikas. Kai kurie šių pavadinimų užrašyti jau XVIII a. pab.- XIX a. Be smičiaus Žemaitijoje paplitę ir kiti stryko pavadinimai: smičas, šmicas, strykas, tįslė, traukas, trauka. Smuikus iš vienos siauresnės ar platesnės lentelės žemaičiai vadindavo: lentikė, muzika-barškals.

Sudedamosios dalys

Smuiką, kaip ir visus kitus styginius instrumentus, sudaro keturios stygos, rezonansinis korpusas (dėžė) ir kaklelis su grifu bei galvute. Rezonansinė dėžė: dvi medinės plokštės, viršutinė (viršelis) ir apatinė (dugnas), jungiamos kraštinių sienelių. Smuiko korpusas pailgas, aptakus, į apačią kiek platėjantis. Iš abiejų pusių du pusapvaliai įlinkiai dalija korpusą į dvi dalis: viršutinę – siauresnę, ir apatinę – platesnę. Tarp šių dalių viršutinėje plokštėje (viršelyje) yra dvi f raidės formos rezonatoriaus išpjovos (efai). Prie apatinės dalies pritvirtintas stygų laikiklis, prie viršutinės dalies – kaklelis, kuris baigiasi galvute. Prie kaklelio pritaisytas postygis (grifas), kuris prieina iki šoninių įlinkių pradžios. Ant linijos, jungiančios rezonatoriaus išpjovos yra tiltelis, arba ramstukas. Stygos prikabintos prie stygų laikiklio, eina per tiltelį, paskui ilgoji jų dalis – virš postygio, toliau, prie galvutės, remiasi į slankstelį ir pagaliau galvutėje užsuktos ant sukinių – jomis stygos įtempiamos.

Keturios smuiko stygos derinamos gryniosios kvintos intervalu, t. y. skamba viena už kitą kintą aukščiau: žemiausioji – vadinama ketvirtąją styga – skamba mažosios oktavos sol, trečioji – pirmosios oktavos re, antroji – pirmosios oktavos la ir pirmoji – antrosios oktavos mi. Smuiko stygos (ir kitų šios šeimos instrumentų) stygos skaičiuojamos iš dešinės į kairę, t. y. nuo aukščiausios skambančios iki žemiausios. Kiekviena smuiko styga yra ne vienodo storio ir dažnai iš skirtingos medžiagos (visos stygos gali būti plieninės, arba sidabrinės, sol būna žarninė, apipinta metaline vielele, re – neapipinta, la – žarninė, neapipinta arba sidabrinė, mi – plieninė ir pan.), todėl išduoda nevienodo atspalvio garsus. Pvz. žemiausioji styga žemame registre skamba plačiai, kiek šiurkštokai, o einant aukštyn – duslėja ir įgauna ryškesnį žirzimo atspalvį.

Įstabioji ir maloningoji smuiko ir violončelės istorija

Kas dabar galės pasakyti kodėl XVI a. violončelei davė violos (žibutės itališkai) vardą? Sakoma, kad „žibutės“ balsas ypač minkštas, aksominis – tiesiog idealus harmoniniam ir kameriniam išpildymui.

Palyginus su smuiku, violončelė turi daugiau stygų (sakykime, lengviau groti akordus), o pačios stygos gali būti rezonansinės, vielinės. Tiesiogiai smyčius, atrodytu, jų nepaliečia, bet grojimo metu jos nepaprastai vibruoja ir leidžia stebuklingus garsus.

Sakoma, kad violončelės užbūrė tokie meistrai kaip Bertoloti, Montanjeni, Gvarneri, Magini, Amati, Stradivari. Nejmanoma nei su niekuo palyginti violončelės garsą: jis aistringas, audringas, tuo pačiu metu – švelnus ir minkštas. 18 amžiuje Viola de Gamba užleido save karališką sostą violončelei.

„Silentium“ sielotyros fondas džiaugiasi, kad su medžių žydėjimu galės pristatyti didžiulę sielos šventę – sakraliosios muzikos koncertus su violončele ir smuiku. Fondas įsigijo violončelę ir du smuikus.

Artimiausias sakraliosios muzikos koncertas birželio 5d., Vilniuje, Šv. Kazimiero bažnyčioje (Didžioji g. 34, Vilnius). Gros violončelininkė Onutė Švabauskaitė ir Jurgita Gaubytė.

